

HAVUNOKSA – SUOJELUSKUNTA- JA SOTILASPOIKIEN TUNNUS

Suojeluskunta- ja sotilaspoikien merkit ja tunnukset

Sotilaspoikalupaus:

Kolme on minulle pyhää: Jumala, koti ja isänmaa.

Niiden tunnusten alla minä palvelen maatani.

Uhraan työni niiden onnellisuuden hyväksi.

Olen maani poika ennen kaikkea.

Tuntematon 13 vuotias sotilaspoika 1918. Tapani Tikkanen kokoelma

Tätä sotilaspoikaa ei ikä paina. Valitettavasti pojasta ei ole tarkempia tietoja. Tapani Tikkanan kokoelma

Suojeluskuntapojat

Johan Ludvig Runebergin runo Sotilaspoika oli Vänrikki Stoolin tarinoiden toisessa osassa vuonna 1860. Fredrik Paciuksen säveltämänä se on yksi tunnetuimpia marssilaulujamme. Sukupolvet toisensa jälkeen ovat oppineet Paavo Cajanderin suomentamat Sotilaspojan sanat koulujen laulutunneilla. Runo julkaistiin myös Sakari Topeliuksen "Maamme kirjassa" 1875. Kirjaa käytettiin alempien luokkien lukukirjana ja siitä otettiin lukuisia painoksia aina 1940 luvulle saakka. Kirjaa myytiin vuoteen 1907 mennessä jo 240 000 kappaletta.

Runon kertojana olevan orpopojan isä, isoisä ja isoisoisä ovat kaikki kaatuneet Ruotsin käymissä sodissa, isä Suomen sodan Lapuan taistelussa 1808, isoisä Kustaa III:n sodan Utin taistelussa 1789 ja isoisoisä Hattujen sodan Lappeenrannan taistelussa 1741. Kertoja odottaa täyttävänsä viisitoista vuotta, jotta hänkin voisi taistella ja kaatua isänmaan puolesta.

*Kun viisitoista vuotta vaan ma kerran täyttää saan,
samaanpa käyn mä taisteluun ja nälkään, kuolemaan.
Miss' ankarimmin luodit soi,
taajimmin tulta salamoj,
en sinne käymätt' olla voi
tiet' isäin astumaan, tiet' isäin astumaan.*

Helmi Krohn kirjoitti samassa hengessä 1935 ilmestyneen kirjansa "Pikkupojista sotaherroiksi" alkusanat: "Niissä miehissä, jotka osallistuivat Vapaussotaamme, jo aivan nuorina oli isänmaanrakkaus niin elävänä voimana, että he uneksivat miehiksi tultuaan voivansa vapauttaa Suomen vieraan vallan alta ja että he, useinkin pitkiä kiertoteitä kuljettuaan, toteuttivat tämän unelmansa".

Saksan jääkärikoulutukseen värväytyi 13 poikaa 15 - 17 -vuotiaina. Koulupojilla oli myös huomattava rooli useita suojeluskuntia perustettaessa. Esimerkiksi Evon metsäopiston oppilaat perustivat Lammille palokunnan ja Lapuan yhteiskoulun yläluokkien oppilaat järjestäytyivät ja vannovat

valan maan itsenäisyydelle. Suojeluskuntien mukana vapaussotaan osallistui runsaasti alaikäisiä, joukossa oli jopa muutamia opettajien johtamia suojeluskuntajoukkueita. Nuorimmat toimivat 12-13 -vuotiaina lähetteinä. Tunnetuin vapaussoturipoika oli Onni Kokko, joka haavoittui Messukylässä 25.3.1918 ja kuoli vahaata kuukautta myöhemmin Vaasan sotilassairaalassa. Kaikkiaan sotatoimissa kuoli lähes 150 suojeluskuntapoikaikäistä 13-17 -vuotiasta poikaa. Vuosina 1918-1922 käytyihin heimosotiin osallistui niin ikään runsaasti alaikäisiä poikia.

Ylihärmän suojeluskunnan oravakomppania kuvattiin Eeli Kujalan mäellä vuonna 1918. Vasemmalla on komppanian päällikkö Vilho Kujala ja oikealla joukkueen johtaja Valto Järvi. Kuva kirjasta Juhani Lantto: Kytösavun mailta – Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin historia 1917-944.

Suojeluskunnista 2.8.1918 annetun ensimmäisen asetuksen mukaan suojeluskuntien jäseniksi voitiin ottaa 17 vuotta täyttäneitä miehiä ja poikkeustapauksissa suojeluskunnan harkinnan ja vanhempien suostumuksella myös nuorempia. Poikien suuren suojeluskuntainnostuksen vuoksi 13-16-vuotiaiden yksiköitä, oravakomppanioita, syntyi vuosina 1919 - 1920 moniin kaupunkeihin ja kuntiin. Hämeenlinnassa oravakomppaniaan otettiin jopa 11 vuotta täyttäneitä. Virallisesti suojeluskuntapoikatoiminta käynnistettiin Suojeluskuntain yliesikunnan urheiluosaston johdolla ja valvomana vasta vuoden 1928 loppupuolella, jolloin suojeluskuntiin perustettiin 12-16 -vuotiaille pojille poikaosastoja.

Harrastus- ja kuntoisuusmerkit

Vuonna 1937 otettiin käyttöön suojeluskuntapoikien neliportainen harrastusmerkkijärjestelmä. Valioluokan vaatimuksena oli 600 harrastustuntia, I luokan 360 harrastustuntia, II luokan 240 harrastustuntia ja III luokan 120 harrastustuntia. Harrastusmerkit olivat sinisiä kanganeliöitä, joiden sivut olivat 25 mm. Eri luokat osoitettiin silloisin reservin yliupseerin ja esiuupseerin hopeisin heraldisin ruusuin.

1920 luvulla suojeluskuntalaisten hiihtoaktiivisuuden lisäämiseksi otettiin käyttöön hiihtomerkkijärjestelmä, jota soveltaen Suojeluskuntain yliesikunnan urheiluosasto alkoi kehittää suojeluskuntapoikien kuntoisuusmerkkijärjestelmää. Sen tavoitteena oli lisätä poikien liikuntaharrastusta ja osallistumisaktiivisuutta, sekä samalla yhdenmukaistaa poikaosastojen liikuntakoulutusta ja kilpailuohjelmia. "Suojeluskuntapoikain kuntoisuusmerkkijärjestelmä ja kilpailuohjelma"-kirjanen otettiin käyttöön vuonna 1937. Kuntoisuusmerkkien saaminen edellytti määrättyjen liikuntamuotojen osalta joko tulosrajan saavuttamista tai tietyistä suorituksista selviytymistä.

Kolmikuokkaisen sk-poikien kuntoisuusmerkin kuvioaihe viisikulmion sisällä miekkaa kohottavine leijonahahmoineen siirtyi sittemmin sotilaspoikien tunnusmerkiksi. Merkin leveys oli 24 mm ja korkeus 21 mm. I luokan merkki oli kullattu, II luokan hopeoitu ja III luokan merkki oli pronssinen.

Kuntoisuusmerkkien suoritus tapahtui kahdeksassa perinteisessä suojeluskuntapoikaurheilulajissa: murtomaahiihto, murtomaajuoksu ja – marssi, pesäpalloilu, rata- ja kenttäurheilu, uinti, voimistelu, suunnistaminen ja pienoiskivääriammunta. Kuhunkin lajiin kuului sekä yksittäissuoritus että kilpailuun osallistuminen.

III luokan vaatimuksena oli 13 vuoden ikä sekä yksittäisvaatimuksena tulos neljässä valinnaisessa lajissa. II luokan vaatimuksena oli 14 vuoden ikä ja kolmessa lajissa II luokan tulos sekä kahdessa lajissa III luokan tulos. I luokan vaatimuksena oli 15 vuoden ikä ja kolmessa lajissa I luokan tulos, kahdessa lajissa II luokan tulos ja yhdessä lajissa III luokan tulos.

Suojeluskuntapoikien kuntoisuusmerkkijärjestelmä tarkistettiin ja uudistettiin suoritusvaatimuksiltaan sotilaspoikien kuntoisuusmerkkijärjestelmäksi elokuussa 1944. Sota-aikana kuntoisuusmerkkejä suoritettiin varsin vähän. Vuonna 1942 hyväksyttiin vain 67 III luokan, seitsemän II luokan ja viisi I luokan kuntoisuusmerkkianomusta. Vuonna 1943 vastaavat luvut olivat 95 III luokan, 24 II luokan ja yhdeksän I luokan merkkiä.

Ryhmänjohtajakurssit

Poikaosaston toimintaan aktiivisesti osallistuneet, omatoimiset ja henkisesti vireät 14 vuotta täyttäneet sotilaspoikatutkinnon suorittaneet pojat valittiin ryhmänjohtajakoulutukseen. Koulutuksen päämääränä oli kehittää johtajaominaisuuksia ja antaa mahdollisuus käytännön johtamiseen. Ryhmänjohtajaksi koulutettavat komennettiin

Sotilaspoikien kurssimerkki ja sotilaspoikakurssin kouluttajamerkki ovat olleet käytössä ainakin Lammilla. Tapani Tikkanan kokoelma

perus- ja täydennyskurssille vastakkaisina vuodenaikoina. Ryhmänjohtajan peruskurssin käynyt voitiin ylentää ryhmän varajohtajaksi. Ryhmänjohtajaksi ylentäminen edellytti ryhmän varajohtajalta hyväksyttävästi suoritettua täydennyskurssin käymistä. Lisäksi ryhmänjohtajalta vaadittavan taidon, omatoimisuuden ja harrastusaktiivisuuden näytöt olivat ylennyskriteereinä.

Sotilaspoikien tunnukset ja harrastusmerkit

Suojeluskuntain ylipäällikkö, kenraaliluutnantti Lauri Malmberg antoi 17.9.1941 päiväkäskyn, jossa hän vahvisti sotilaspoika -nimen käyttöönoton. "Poikaosastoillamme ei tähän saakka ole ollut varsinaista nimeä. Tapausten valtava vyöry on

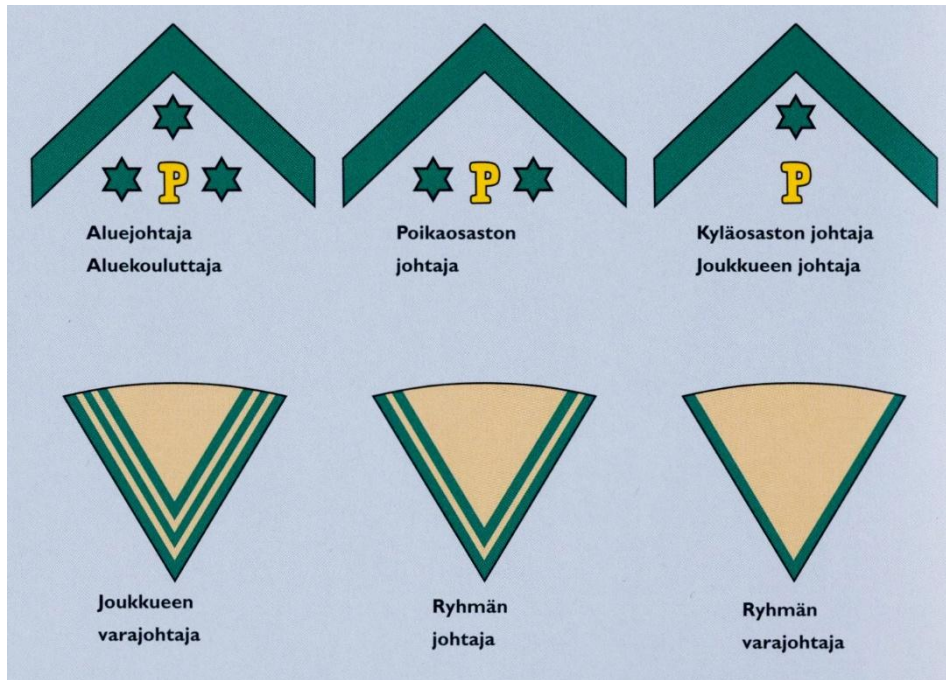

Sotilaspoikien kokardi ja hihamerkki. Tapani Tikkanen kokoelma

itsestään nyt tuonut tämän nimen esille. Molempien viime sotiemme vaiheet ovat tehneet meille entistä elävämmäksi Vänrikki Stoolin henkilöt. Sieltä astuu vastaamme Sotilaspoika. Se olkoon poikiemme nimi. Sen on Runeberg antanut, se on isien perinnön ja vapaaehtoisen maanpuolustajan tunnuskilpi.”

Sotilaspoikien käytössä olleen puvun m/34 rinnalle tuli 1941 englantilainen sotilaspuku (talvisodan myötätuntopuku), johon kuului venelakki. Sen tunnuksina olivat oma kokardi ja hihamerkki. Poikajohtajat ja sotilaspojat saivat hihassa kannettavat arvomerkit: aluejohtaja / aluekouluttaja, poikaosaston johtaja, kyläosaston johtaja / joukkueen johtaja, joukkueen varajohtaja, ryhmän johtaja ja ryhmän varajohtaja.

Sotilaspoikien harrastusmerkit uudistettiin kesällä 1944. Aikaisemman kangasneliön korvasi sinisestä kankaasta leikattu säännöllinen viisikulmio, jonka sivut olivat 18 mm. Luokat osoitettiin reservin yliupseerin ja esiupseerin kultaisin heraldisin ruusuin.

Liittoutuneiden valvontakomission puheenjohtaja kenraalievosti A. Zdanov jätti 30.10.1944 tiukkasanaanisen vaatimuksen puolustusministeri Waldenille, että suojeluskunnat tuli lakkauttaa 7. marraskuuta mennessä. Zdanovin näkemyksen mukaan suomalaiset yrittivät lisätä suojeluskuntien kautta rauhansopimuksessa määrättyä puolustusvoimien rauhanajan vahvuutta. Lakiesitys

suojeluskuntain kumoamiseksi hyväksyttiin marraskuun 3. päivänä 1944. Seuraavana päivänä suojeluskuntapiirit muutettiin sotilaspiireiksi.

Kotijoukkojen esikunta lähetti puhelinsanoman kaikille piireille: "Tehtyjen kyselyjen johdosta tiedotetaan, että suojeluskuntajärjestön lakkauttaminen koskee myös suojeluskuntien poikaosastoja, Sotilaspoikia." Lakkauttaminen koski yli 72 000 sotilaspoikaa. Kaikista vaatteista oli poistettava sotilaspoikamerkit ja asusteet oli muokattava siviilikäyttöön, mutta lakin ja nahkavyön käyttö kiellettiin kokonaan.

Kuvat ja teksti Tapani Tikkala

Taitto Pentti Tienhaara